

Dergiabant

2025, 13(2): 741-743, doi: 10.33931/dergiabant.1798041

Buhârî'nin Sahîh'inde Dört Mezhebe Göre Amel Edilmeyen Hadisler (Tahlil ve Tenkidi)

Macit DEMİRER¹

Geliş Tarihi (Received): 06.10.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 10.10.2025

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2025

Öz: Bu inceleme, “Buhârî'nin Sahîh'inde Dört Mezhebe Göre Amel Edilmeyen Hadisler (Tahlil ve Tenkidi)” adlı eseri kısaca tanıtır ve değerlendirmektedir. Eserde, Sahîh-i Buhârî'de yer alan fakat Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerince amel edilmeyen rivayetler ele alınmakta, isnadın sağlamlığı ile metnin Kur'an, Sünnet ve küllî ilkelerle uyumu arasındaki fark vurgulanmaktadır. İncelenen 25 rivayetten, üçünün mensûh, ikisinin muallal olduğu, diğerlerinin ise icmâya, Kur'an veya râvî/sahâbî uygulamasına aykırılık gerekçeleriyle amel dışı bırakıldığı belirtilmektedir. İncelemede, eserin hadis-fıkıh ilişkisindeki sahihlik-amel varsayımını sorgulayan yönü güçlü bulunmuş, bununla birlikte örneklerin çoğaltılması, bunların konu dağılımının artırılması ve mezheplerin alt ekollerinin görüşlerine daha fazla yer verilmesinin gerekli olduğu görülmüştür. Sonuçta çalışma, Buhârî'nin yaklaşımı ile mezhep usullerinin kesiştiği ve ayrıştığı noktalarını açık bir biçimde ortaya koyarak literatüre anlamlı bir katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Buhârî, Sahîh, Dört Mezhep, Fıkıh, Amel.

&

Abstract: This review briefly introduces and evaluates the work titled “Some Ḥadīths in Bukhārī's Ṣaḥīḥ That Four Sunni Schools Did Not Act Upon Them (A Critical Analysis)”. The book examines hadiths included in Ṣaḥīḥ al-Bukhārī that are not acted upon by the four Sunni legal schools -Ḥanafī, Mālikī, Shāfi'ī, and Ḥanbalī- and highlights the distinction between the authenticity of the chain of transmission (isnād) and the conformity of the hadith text (matn) with the Qur'an, Sunnah, and general legal principles. The study notes that among the 25 hadiths analyzed, three are considered abrogated (mansūkh), two contain hidden defects (mu'allal), and the rest are deemed non-applicable due to conflict with consensus (ijmā'), the Qur'an, or the practices of narrators or Companions. The review finds the work's questioning of the assumed correlation between authenticity and legal applicability in hadith-fiqh methodology to be a particularly strong aspect. However, it also concludes that the study would benefit from the inclusion of a broader range of examples, a more diversified thematic distribution, and greater engagement with sub-schools within the legal madhabs. Ultimately, the work offers a meaningful contribution to the literature by clearly delineating the points of convergence and divergence between al-Bukhārī's methodological stance and the principles of the legal schools.

Keywords: Ḥadīth, al-Bukhārī, Ṣaḥīḥ, Four Schools, Fiqh, Practice.

Atıf/Cite as: Demirer, Macit. “Abdullah Çelik. Buhârî'nin Sahîh'inde Dört Mezhebe Göre Amel Edilmeyen Hadisler (Tahlil ve Tenkidi)”. *Dergiabant* 13/2 (Kasım 2025), 741-743. doi: 10.33931/dergiabant.1798041

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu kitap değerlendirmesi, bir hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This book review has been reviewed by a referee and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Macit Demirer, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, macitdemirer@ibu.edu.tr.

Abdullah Çelik. *Buhârî'nin Sahîh'inde Dört Mezhebe Göre Amel Edilmeyen Hadisler (Tahlil ve Tenkid)*. Ankara: Fecr Yayınları, 2024.

Hadis literatürü, tarih boyunca Kur'ân-ı Kerîm ile fikhî yorum ve uygulamaların şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu çerçevede, hadislerin yalnızca sübûtu değil, aynı zamanda doğru biçimde anlaşılıp yorumlanması, mezhepler arası ihtilafların temel dayanaklarından birini teşkil etmektedir. İncelemeye konu olan eser, Abdullah Çelik tarafından kaleme alınan *Buhârî'nin Sahîh'inde Dört Mezhebe Göre Amel Edilmeyen Hadisler (Tahlil ve Tenkid)* başlıklı çalışmadır. Söz konusu eser, Fecr Yayınları tarafından Ekim 2024 tarihinde, Ankara'da neşredilmiştir. Toplam 222 sayfadan müteşekkil olan bu çalışma, Buhârî'nin *Sahîh'inde* yer alan bazı rivayetlerin fikhî uygulamalardaki yansımaları dört Sünnî mezhep ekseninde ele almakta ve bu rivayetlerle mezheplerin neden amel etmedikleri hususuna odaklanmaktadır.

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde, Buhârî'nin fikhî yönü ile hadis tenkidinde muhaddisler ile fakihler arasındaki ortak ve farklı yaklaşımlar mukayeseli olarak incelenmiştir. İkinci bölümde ise Buhârî'nin *Sahîh'inde* yer almasına rağmen dört mezhep tarafından amel edilmeyen rivayetler; ibadet konuları ve diğer konular başlıkları altında tasnif edilerek analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda *Sahîh'de* yer alan ancak dört mezhep tarafından amel edilmeyen hadislerin reddedilme gerekçelerine ve Buhârî'nin bu hadislere yaklaşımına dair değerlendirmeleri içeren tablolar ek olarak okuyucuya sunulmuştur.

Bu çalışma, Buhârî'nin *Sahîh'inde* yer almasına rağmen Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerince amel edilmeyen rivayetleri sistematik biçimde inceleyerek alana özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Eser, İmam Buhârî'nin hadis seçme ve tasnif metodolojisini dört mezhebin hadis kabul ve delil olarak kullanma ilkeleriyle karşılaştırmakta ve rivayetlerin sahihlik ölçütleri ile fikhî uygulamaya yansımaları arasındaki etkiyi incelemektedir. Böylece, isnad merkezli anlayış ile metnin Kur'an, Sünnet ve dinin küllî ilkeleriyle telifi esasına dayalı mezhebî yaklaşım arasındaki metodolojik farklılıklar net bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın teorik çerçevesi, iki ana eksen üzerine kuruludur: Birincisi, Buhârî'nin rivayeti kabul ederken isnada verdiği değer. İkincisi, dört mezhebin rivayetlerle amel ederken benimsediği usûl. Müellif, mezheplerin hadis değerlendirmesinde yalnızca sened tenkidıyla yetinmediklerini, aynı zamanda metin tenkidi yöntemine de başvurduklarını vurgulamaktadır. Buna göre, bir hadisin kabul edilip edilmemesi sürecinde, söz konusu rivayetin Kur'ân'a, sahih sünnete, akla, icmâya, kıyasa ve amelî uygulamalara uygunluğu dikkate alınmaktadır. Ayrıca râvinin rivayetine aykırı davranıp davranmadığı, nesh ihtimali taşıyıp taşımadığı gibi unsurlar da göz önünde bulundurulmaktadır. Bunun yanında, kıyas, istihsan, maslahat ve Medine ehlinin amelî gibi usûlî prensiplerin de hadislerin değerlendirilmesinde belirleyici ölçütler arasında yer aldığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla müellife göre, sahih olduğu halde mezheplerin *Sahîh'te* yer alan bazı rivayetlerle amel etmemelerinin temel sebebi, koymuş oldukları bu kriterlere uygun olmamasıdır.

Eserde yirmi beş rivayet incelenmiş ve her bir rivayet isnad ve metin yönüyle ayrı ayrı ele alınarak mezheplerin gerekçeleri mukayeseli biçimde sunulmuştur. Neticede söz konusu rivayetlerin üçü mensûh, ikisi muallal kabul edilmiş; geri kalanların ise yukarıda belirtilen kriterlere uygun düşmediği veya te'vîl edildiği için amel edilmediği belirlenmiştir. Ancak on dokuz hadiste amel edilmeme gerekçesi olarak diğer kriterlerin yanında te'vîlin de olması, bu noktaya dikkat çekilmesini bir nevi zorunlu kılmaktadır. Çalışmanın dikkat çeken tespitlerinden biri de şudur: İmam Buhârî'nin, tespit edilen yirmi beş rivayetin dokuzu ile bizzat amel etmesi, geri kalan rivayetlerde ise cumhurun görüşünü benimsemiş olmasıdır. Bu durum, *Sahîh'in* tertibinde Buhârî'nin, kimi zaman bazı muhaddis ve fakihlerin uygulamalarını dikkate aldığını, kimi zaman da rivayetlerin mensûh sayılabileceğine dair değerlendirmeleri esas aldığını göstermektedir. Esasında bu husus, çalışmada daha belirgin bir şekilde işlenebilirdi. Böylece eserin isminden kaynaklı, mezhepler birçok hadisle amel etmiyor gibi bir algının önüne geçilebilirdi. Buna ek olarak, dokuz hadisin ayrı bir başlıkta ele alınmaması, okuyucunun meseleyi daha iyi anlaması önünde bir engel olarak durmaktadır. Ayrıca eserin başlığında geçen, dört mezhebe

göre ifadesi de muğlaklık içermektedir. Zira böyle bir ifade ile mezhep imamlarının mı yoksa sonraki fakihlerin görüşlerinin mi esas alındığı yeterince net değildir. Bu ayrımın açık bir şekilde ortaya konması çalışmayı daha sistematik hale getirebilirdi. Ayrıca çalışmada, mezheplerin bazı sahih rivayetlerle amel etmeme gerekçeleri ana hatlarıyla ortaya konulmuş olmakla birlikte, söz konusu gerekçelerin dinî, tarihî ve kültürel bağlamlarla ilişkisi daha kapsamlı ve derinlemesine bir şekilde ele alınabilirdi.

Metodolojik açıdan eser, hadisin sened ve metin yönlerini birbirinden ayırtıran bir dil üzerine inşa edilmiştir. Nesh, tercih, cem', tatbîk, şâz ve illet gibi klasik usûl terimleri yerinde ve açıklayıcı bir biçimde kullanılmış ve böylece bu kavramlar üzerinden rivayetlerin değerlendirilmesine ilmî derinlik kazandırılmıştır. Ayrıca dört mezhebin delil hiyerarşileri, örneğin Hanefî mezhebinin kıyas ve istihsanı önceleyen yaklaşımı, Mâlikîlerin Medine ehlinin amelini esas alması, Şâfiîlerin hadis merkezli sistematigi ve Hanbelîlerin eserî çizgisi, rivayet temelli çözümlemelere dâhil edilmiştir. Özellikle metin tenkidi ve makâsîd temelli yaklaşımlar, rivayetlerin amel sahasına taşınmasında usûlî ilkelerin belirleyici rolünü açık biçimde ortaya koymaktadır.

Akademik katkı bakımından çalışma, iki düzlemde anlamlı bir değer üretmektedir. İlk olarak, *Sahîh*'te yer alma ile amele konu edilme arasındaki ilişkiyi yeniden tartışmaya açmakta ve böylece hadis-fıkıh etkileşimini daha derinlikli ve eleştirel bir zemine taşımaktadır. İkinci olarak ise seçilen örnekler üzerinden mezheplerin tercih farklılıklarının açıklamalı bir şekilde sunulması, onların rivayet reddini yalnızca sened zayıflığına indirgemediklerini, bunun yerine daha kapsamlı bir metodolojiye dayandıklarını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, teorik düzeyde formüle edilen kaidelerin, somut fikhî olaylar karşısında nasıl işletildiğine dair örnekleyici bir model sunmaktadır.

Bununla birlikte, inceleme iki alanda yapılacak ilavelerle daha kapsamlı ve zengin bir hale getirilebilirdi. Birincisi, rivayet sayısı ve konu çeşitliliği artırılıp konular fıkhi baplara dengeli bir şekilde dağıtılabilir ve neticede elde edilecek bulguların genel geçer olma vasfı güçlendirilebilirdi. İkincisi ise zaman içerisinde mezheplerde ortaya çıkan farklı değerlendirmeler ve amel etmeme gerekçeleri daha ayrıntılı bir şekilde ortaya konabilirdi.

Tüm bu katkılarına rağmen, eserde bazı teknik ve içeriksel eksiklikler de dikkat çekmektedir. Bu eksiklikler şu şekilde özetlenebilir: Verilen Arapça metinler ile tercümeler arasında zaman zaman tam bir uyumun olmaması, yazım ve noktalama kurallarının uygulanmasında çeşitli eksikliklerin bulunması, aynı konunun farklı bölümlerde işlenmesi sonucu tekrara düşülmesi ve konu anlatımında kronolojik sıraya her zaman riayet edilmemesi. Ayrıca, kimi yerlerde cümle kuruluşlarında anlamı zorlaştıran yapısal sorunlar göze çarpmaktadır. Söz konusu hususların titizlikle gözden geçirilmesi, eserin ikinci baskısının daha nitelikli ve istifadeye açık bir hâle gelmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma, Buhârî'nin rivayet tercihleri ile mezheplerin ortaya koyduğu ilkeler arasındaki ilişkinin çok boyutlu olduğunu ve bir hadisin senedinin sahih olmasının amel bakımından gerekli fakat yeterli olmadığını yeterince temellendirmektedir. Kısacası, *Sahîh*'in tasnif mantığı ile mezheplerin metodolojik çerçevesi her zaman örtüşmemekte, mezheplerde isnaddan ziyade hadis metnini anlama ve onu dinin genel kaideleriyle telif etme düşüncesi daha ağır basmaktadır. Çalışma, bu karmaşık ilişkiyi anlaşılır şekilde sunarak literatüre değerli bir katkı yapmaktadır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
The authors have no conflict of interest to declare.